

Klimaatactivisten behoren geen voorrechten te hebben bij de rechter

Posted on 7 mei 2022 by Lucas Bergkamp

Afgelopen week kwam de Europese Commissie met het zoveelste voorstel voor wetgeving. De voorgestelde 'anti-SLAPP'-richtlijn beoogt journalisten te beschermen tegen rechtszaken die ten doel hebben hen het zwijgen op te leggen. Met bedreigde journalisten zouden echter meteen ook milieu-, klimaat- en mensenrechtenactivisten onder de reikwijdte van de richtlijn gebracht worden.

De bescherming die deze activisten genieten zou zich ook uitstrekken tot de rechtszaken die zij zelf initiëren. Urgenda, Milieudefensie, MOB en soortgelijke organisaties zouden dus voor de rechter hun gang kunnen gaan zonder dat andere groepen zich tegen hen kunnen richten. Deze zoveelste voorkeursbehandeling voor activisten breekt de democratische rechtsstaat verder af.

Nobel doel

Het doel van de voorgestelde [anti-SLAPP Richtlijn](#) klinkt niet eens zo gek. SLAPP staat voor '*strategic lawsuits against public participation*.' Het idee is overgewaaid

uit [Amerika](#), waar [32 staten](#) dergelijke wetgeving hebben aangenomen. Na de [moord](#) op Daphne Galizia, een Maltese journaliste die corruptie onderzocht, heeft de [EU](#) zich op dit onderwerp gestort. Volgens de Europese Commissie worden journalisten en anderen die aan het publiek debat deelnemen in toenemende mate lastig gevallen met ongerechtvaardigde rechtszaken, die hen handen vol geld kunnen kosten.

Het doel van dat soort rechtszaken zou helemaal niet zijn om legitieme vorderingen in te stellen, maar om journalisten te ontmoedigen om onthullingen te doen over feiten die het daglicht niet kunnen verdragen en zo de vrije, kritische en onderzoekende pers uiteindelijk het zwijgen op te leggen. Het gaat dus om het intimideren en lastig vallen van journalisten met uitsluitend afschrikking en zelfcensuur als einddoel. Dat zou de persvrijheid en pluriformiteit van meningen schaden. Naast natuurlijke personen genieten ook mediabedrijven, uitgeverijen en andere juridische entiteiten van de bescherming die de richtlijn biedt.

Is deze wet wel effectief en noodzakelijk?

Je kunt je afvragen of deze richtlijn wel doelmatig en noodzakelijk is. Het vermoeden van journalisten zal er niet mee voorkomen worden en de anti-SLAPP richtlijn zal slechts de ene juridische procedure door de andere vervangen. Ook in anti-SLAPP zaken is hoger beroep mogelijk.

Hoe groot het SLAPP-probleem is, blijft onduidelijk, want of er sprake is van een ongerechtvaardigde juridische procedure is [zonder een grondig onderzoek](#) (door een rechter) moeilijk vast te stellen. De Europese Commissie verwijst naar een [platform](#) van de Raad van Europa, maar toont niet aan dat er sprake zou zijn van een wijdverbreid probleem van ongerechtvaardigde rechtszaken tegen journalisten.

Subsidiariteit

Het blijft ook onduidelijk waarom de EU hier zou moeten optreden. Waarom zouden de lidstaten niet voldoende tegen SLAPPs kunnen optreden? Het [Verdrag](#) eist dat de EU aantoont dat het beoogde doel 'vanwege de omvang of de gevolgen van het overwogen optreden' beter door de EU kan worden bereikt. Dat is hier niet het geval.

In die lidstaten waar zich een probleem voordoet, kan de nationale wetgever de nodige maatregelen treffen. Dat is exact zo in Amerika; er is geen federale anti-SLAPP-wetgeving, maar een deel van de staten heeft zulke wetten aangenomen. Die wetten gaan overigens minder ver dan het voorstel van de Commissie.

Het kind en het badwater

Niet iedere rechtszaak tegen journalisten is een ongerechtvaardigde SLAPP. Het idee van SLAPPs is om hen die aan het publieke debat deelnemen met een vaak groot aantal onzinnige claims op kosten te jagen.

In Nederland komt dat nauwelijks voor, maar het omgekeerde geval des te meer: rechtszaken tegen journalisten worden ontmoedigd juist door het grote belang dat aan de vrijheid van meningsuiting wordt gehecht en de kosten van rechtszaken, waardoor journalisten weg kunnen komen met lasterlijke, althans onjuiste publicaties.

KRO Pointer

Neem bijvoorbeeld het kort geding dat Clintel onlangs tegen [KRO Pointer](#) instelde. Daarvan kan toch moeilijk gezegd worden dat het op intimidatie of censuur gericht zou zijn. Het is eerder andersom: het lijkt erop dat *KRO Pointer* met labels als 'klimaatontkenner' en 'fossiel lobbyclub' Clintel tracht zwart te maken, te intimideren en het zwijgen op te leggen.

Bovendien gaat het om slechts 1 rechtszaak en heeft *KRO Pointer* veel meer middelen om zich van juridische bijstand te voorzien dan Clintel; het is David tegen Goliath. De [feiten](#) spreken tegen *KRO Pointer*, maar toch zou de anti-SLAPP-richtlijn *KRO Pointer* verder bevoordelen, want Clintel valt een publiek medium aan dat in het algemeen belang 'klimaatontkenning' aan de orde stelt. En ook het bestrijden van 'desinformatie' is een zaak van algemeen belang.

Uitbreiding reikwijdte

Het voorstel is echter niet beperkt tot journalisten en de persvrijheid. De zeer ruime definities van de kernbegrippen breidt de reikwijdte van de richtlijn sterk uit. Onder 'publieke participatie' vallen bijvoorbeeld ook 'klachten, verzoekschriften, bestuurlijke of gerechtelijke vorderingen en de deelname aan openbare

hoorzittingen' die 'zaken van algemeen belang' betreffen.

Tot die zaken van algemeen belang behoren alle zaken 'in het kader van de uitoefening van het recht op vrijheid van meningsuiting en van *informatie met betrekking tot een zaak van algemeen belang*'. Dit zijn met name publicaties en juridische procedures op het gebied van 'publieke gezondheid, veiligheid, milieu, klimaat en mensenrechten'. Ook rechtszaken tegen personen die de strijd tegen desinformatie aangaan, vallen eronder.

'Kennelijk ongegronde' rechtszaken

Waar het over dergelijke zaken in het algemeen belang gaat, stelt de voorgestelde richtlijn paal en perk aan de mogelijkheid om juridische acties tegen de betrokken personen of organisaties in te stellen. Onder het mom van 'kennelijk ongegronde rechtszaken' kan de rechter zo vorderingen tegen bijvoorbeeld milieu- en klimaatactivisten meteen van de hand wijzen.

Of er sprake is van zo'n kennelijk ongegronde rechtszaak kan de rechter afleiden uit bijvoorbeeld het 'onredelijke karakter' van een deel van de vordering of uit het feit dat de degene die de vordering instelt 'intimidatie' verweten kan worden. Hoe een rechter dat zou kunnen vaststellen zonder een normale procedure te doorlopen, blijft in het midden. De discretionaire macht van de rechter is hier onverantwoord groot.

Vroegtijdige afwijzing

Wanneer de rechter geconfronteerd wordt met zo'n kennelijk ongegronde rechtszaak, mag hij de vorderingen afwijzen als 'kennelijk ongegrond'. De zaak ten gronde wordt dan opgeschort totdat de rechter over het kennelijk ongegronde karakter een beslissing heeft genomen.

Deze afwijzing zou in een versnelde procedure kunnen worden uitgesproken. De bewijslast zou niet rusten op de milieu- of klimaatactivisten, maar op degenen die hen tot de orde roepen; zij zouden in een versnelde procedure moeten aantonen dat er geen sprake is van een 'kennelijk ongegronde' vordering. Zo'n versnelde procedure laat waarschijnlijk niet toe dat er deskundigen worden gehoord of andere tijdrovende, maar noodzakelijke voorzieningen worden getroffen om de waarheid te

achterhalen. Hoe zich deze regeling verhoudt tot het recht op een [eerlijk proces](#) dat in het Europese Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens besloten ligt, blijft in het midden.

Verdere uitbreiding van privileges

Met het [Verdrag van Aarhus](#) hebben milieu- en klimaatbeschermingsorganisaties al een aantal privileges toebedeeld gekregen. Zo hebben zij geprivilegieerde toegang tot milieu-informatie, administratieve procedures en rechtszaken die verband houden met milieu en klimaat; zij krijgen zelfs 'ruim toegang tot de rechter'. Gewone burgers hebben die toegang meestal niet, althans niet in dezelfde mate.

In Nederland zijn de privileges voor actiegroepen via het burgerlijk wetboek, het beruchte [artikel 3:305a](#), nog verder uitgebreid. Terwijl individuele burgers niet in rechte voor het algemeen belang mogen opkomen, is de deur naar de rechtszaal voor allerhande actiegroepen die claimen het algemeen belang (en dus ook u) te vertegenwoordigen, wijd open gezet.

Afschrikking van legitieme vorderingen

Met de voorgestelde richtlijn zou iedereen zich wel twee keer bedenken om een milieu- of klimaatgroep voor de rechter tot de orde te roepen. De mogelijke sancties zijn immers zwaar. Naast veroordeling in de proceskosten dient degene die een 'onrechtmatige juridische procedure' heeft ingesteld ook alle schade die de actiegroep geleden heeft, volledig te vergoeden. De rechter kan de eiser bevelen om bij aanvang van het proces al zekerheid te stellen voor deze kosten en schade.

Alsof dat nog niet genoeg was bepaalt de richtlijn ook nog dat de rechter aan onrechtmatige eisers sancties moet kunnen opleggen die 'doeltreffend, evenredig en ontmoedigend' zijn. Dergelijke sancties kunnen boetes betreffen of zelfs gevangenisstraf of hechtenis.

Daarmee schiet de richtlijn zijn doel voorbij. Zij die claimen in het algemeen belang te handelen, kunnen ongestoord en ongestraft hun gang gaan. Degenen die menen het slachtoffer te zijn van deze 'algemeen belang'-acties zullen machteloos moeten toezien.

Bezorgde Energie Gebruikers

Hoe deze richtlijn concreet kan uitpakken wordt duidelijk wanneer we naar de rechtszaak van Milieudefensie tegen Shell kijken. De vorderingen van Milieudefensie hebben betrekking op door de richtlijn beschermde klimaatbelangen en de mensenrechten. De vorderingen zijn door de rechter in 'het algemeen belang' bevonden.

Onlangs is een groep opgericht die [Bezorgde Energie Gebruikers](#) (BEG) verenigt. Die groep wil de strijd aanbinden met Milieudefensie en zich in de rechtszaak mengen. Met de richtlijn in de hand zou Milieudefensie straks echter kunnen stellen dat de vorderingen van BEG een 'SLAPP' zijn en in een versnelde procedure kostenveroordeling, schadevergoeding en een boete of gevangenisstraf eisen.

Neutraliteit en onpartijdigheid

Deze richtlijn zou de democratische rechtsstaat verder onder druk zetten. Door wetgeving die bij voorbaat uitgaat van de oprechtheid en objectiviteit van milieu- en klimaatgroepen en de kwaadaardigheid van degenen die hen aanspreken, worden de rechtsbeginselen van neutraliteit en onpartijdigheid geschonden.

Het recht op eerlijk proces zou daarmee een forse deuk oplopen. De macht van de milieu- en klimaatbeweging zou alleen nog maar verder toenemen.

Newspeak

Zoals we steeds vaker zien, is dit voorstel een wolf in schaapskleren. De Europese Unie bedient zich van termen zoals 'open, vrij en eerlijk debat', 'pluriformiteit van de media', 'gezonde democratie', 'de vrijheid van meningsuiting en van informatie' en 'een samenleving waarin personen hun mensenrechten kunnen uitoefenen', maar claimt wel de bevoegdheid om de regels vast te stellen die bepalen of er sprake is van informatie of 'desinformatie', of een democratie 'gezond' of ziek is, of meningsuiting 'hate speech' betreft, en wat de omvang van mensenrechten is.

Met deze 'newspeak' zet de EU de niets vermoedende burger op het verkeerde been. Onder het mom van bescherming tegen SLAPPs verschaft het voorstel immuniteit aan activistische NGOs die het juiste narratief promoten.

Afbreuk democratische rechtsstaat

De EU heeft de mond vol over de rechtsstaat en de democratie, maar doet er ondertussen van alles aan om de democratische rechtsstaat te ondermijnen. De voorgestelde richtlijn is de zoveelste poging om de democratie en de rechtsstaat te perverteren en de macht weg te sluizen naar progressieve NGOs en rechters. Burgers en NGOs die het progressieve narratief niet onderschrijven, hebben, zoals zo vaak, het nakijken.

Als we nog iets van de rechtsstaat willen bewaren, moet dit voorstel zo snel mogelijk van tafel.

*Milieu- en klimaatjurist **Lucas Bergkamp** publiceert regelmatig in Wynia's Week, vooral over actuele bedreigingen van de democratische rechtsstaat. Hij is sinds kort ook adviseur van de BEG-groep en de Stichting 'Milieu en Mens'.*

Voor meer informatie over het BEG initiatief, ga naar <https://bezorgdeenergiegebruikers.nl/>